

AZ ALMAFÁK.

Wladimir Panov, a cár 127. gyalogezredének közkatonája, 1924. év december havában a Kárpátokban a magyarok fogságába esett. Wladimir Panov örült, hogy elkerülte annak a sok orosz katonának a sorsát, akik fehér hópárnájukon ott feküdtek az öreg kárpáti cserfák tövén. Valami különös mozdulatlansággal feküdtek ott s tágra nyitott szemükkel utána bámészkodtak Panovnak, amikor szuronyos őrei közt elhaladt mellettük. Ezek a katonák, akik hosszú rendekben a havon pihentek, elesett katonák voltak s Wladimir Panov boldog volt, hogy neki nem kellett mellettük feküdni, hanem emelt fővel, a hideg, tiszta levegőt a tüdejébe szíva, gyalogolhatott le a hegyről, a völgy felé.

Mosolygósképű, szelíd kékszemű legény volt Panov. Szőke bajuszkája most serkedt az ajka fölött, hatalmas, fiatalságtól duzzadó testében tombolt a fiatal élet. A rettentő csatát tehát, amely anyai bajtársát s ellenségét szakította ki az élők sorából, hamar elfelejtette s alig egy-két óra múlva derült arccal állt fogolytársai közt a sorban.

A tiszt, aki a fogolytranszportot rendezte, megállt előtte:

— Honnan való vagy? — kérdezte tőle.

— A kazáni kormányzóságból — felelte Panov, katonásan kihúzva magát.

— Mért jöttél ellenünk?

— A cár küldött.

— Magadtól nem jöttél volna?

Panov vidáman mosolygott:

— Eszem ágában sem volt.

A tiszt is elnevette magát s a szemén látszott, hogy elhiszi, amit Panov mondott.

A transzportot fogolytáborba vitték. Télen át itt maradtak, tavasz felé pedig mezei munkára szétosztották őket az országban.

Wladimir Panov tizedmagával egy Ipoly-menti faluba került.

A megérkezésük előtt való napon a falu kisbírája kihirdette, hogy akinek fogolymunkásra van szüksége, másnap jelentkezzen a községházán, ahol a faluba érkezett oroszokat szét fogják osztani.

Szikszaí János a háza kapujából hallgatta a dobolást. Erzsók, a felesége, aki a kerítés mögül kukucskált a dobolás felé, így szólt:

— Elkéne nekünk is egy ilyen fogolyember. Mióta a Gyurit elvitték, nem tudom, ki végzi el helyette a tavaszi szántást, meg a sok munkát a szőlőben.

János gazda hümmögött:

— Hát elkéne. Csak nem bírok ezekbe az oroszokba. Lusta ez mind.

Olyan a mozgásuk, mint az ököré.

Másnap mise után mégis bement a községházába. Az asszony is vele jött.

Az oroszok már ott állottak egy sorban, előttük puskával a hátán egy öreg varjúbajszú népfölkelő káplár, aki vigyázott rájuk.

Szép csöndesen álltak az oroszok s a káplárra figyeltek, aki a falubeli összesereglett gazdáknak kínálhatta őket.

— Jó emberek ezek, értenek a földi munkához, mert gazdaember gyereke ez mind. Osz, aki tótul tud, az beszélhet is velük.

Wladimir Panov elsőnek állt a sorban és barátságosan mosolyogva mustrálta a falusiakat.

Erzsók asszonynak megakadt a szeme rajta.

— Ez meg olyan itt, mint a mi Gyurink — mondta, a könyökével meglökve az urát.

— Melyik? — kérdezte János gazda.

— Ez itt ni — súgta Erzsók s az ujjával rámutatott Panovra.

— Csakugyan úgy tartja a fejit — csodálkozott János gazda.

— Szóljon hát hozzá — unszolta az asszony izgatottan. — Éppen kendet nézi most is.

János gazda odalépett Panov elé s így szólt hozzá tót nyelven:

— Hát eljönne-e hozzánk?

Panov mosolygott és jóságosan integetett a fejével:

— Jó emberekhez szívesen elmegyek.

— Azt hiszem, megférnék egymással — mondta János gazda s egy lépést hátralépve, még egyszer végigmustrálta a nagy darab legényt. Tetszett neki az orosz. Közelebb lépett hozzá s parolára nyújtotta a kezét.

Az orosz belecsapott János tenyerébe s vígan szólt:

— Értek mindenhez. Különösen a gyümölcsfákat szeretem. Otthon minálunk én voltam a kertész. Akkora almáskertet ültetek nektek, hogy eltéved, aki belé kerül.

— No a' jó lesz — helyeselte Erzsók asszony. — Az almának jó ára van. Hely is volna hozzá. Éppen a házunk fölött a domboldalba van egy darab földünk, ami vetés alá nem jó, mert kimossa a víz. Oda jó lesz az almáskert.

Kezet nyújtott ő is Panovnak, s hozzátette:

— Azért választottunk téged, mert olyanforma legény vagy, mint a mi Gyuri fiunk.

— Hát az hol van?

— Elvitték — felelte Erzsók asszony s keszkenőjét a szeméhez nyomkodta.

— Haj-jaj — sóhajtott Panov s felhős lett a homloka. Aztán engesztelően, mentegetőzve mondta:

— Mi nem akartunk ellenetek jönni, de az atyuska küldött, az ellen pedig nem lehet tenni.

— Majd mi teszünk ellene — mondta János gazda nevetve s a felesége vállára tette a kezét. — Ne sírj, anyjuk, majd összifogdossák őket a fiaink, oszt, mire jól megdolgoztatjuk őket, vége lesz a háborúnak, hazagyün a mi fiunk is, őket pedig szélnek eresztjük.

A jegyző kijött az udvarra. A tollszár a füle mellé volt dugva.

— No, emberek — kiáltotta mérgesen —, válassza ki kiki a magáét, oszt tisztuljatok, mert nem vásártér a községháza.

— Választottunk már — kiáltották az emberek s maguk előtt terelgetve az oroszokat, kifelé igyekeztek.

Vasárnap délelőtt volt. A házak mentén tisztára volt söpörve a gyalogjáró. Az utcák sarkán kis csoportokban, kört alkotva beszélgettek a falubeliek. Az öregek pipáztak, a fiatalabbak papírszipkából szítták a szivart. Imitt-amott egy szabadságos katona álldogált elnyűtt csukaszín ruhájában a vasárnapi díszbe öltözött szomszédok közt s a háborút magyarázta. A polgárok komoly arccal hallgattak. A nap a fiatal tavasz erős sugaraival ragyogó fehérre festette a házak falát, megcsillogtatta a kerítések mögül kikandikáló bokrok halványzöld rügyecskéit. A sütkérező házak szalmazsupos teteje körül fészket rakó fecskék csivogtak s hosszú szalmazzállal a csőrükben siettek készülő fészkük felé. Az ég tiszta kékje végtelen magasságban feszült a házak, az álldogáló emberek fölött. Vidám, világos, derűs volt minden, az emberek arcán mégis valami különös, idegen komolyság feszengett: *a messzeségben népmilliók lábától rengett a föld.* Ezt a rengést tükrözte vissza az emberek arca. Néha hirtelen, minden átmenet nélkül elakadt a szó, az imént elhangzott tréfa után elmaradt a nevetés. A gondtól homályos szemek a bizonytalan messzeségbe révedtek.

— Nagy csaták lehettek odafönn — mondták. — Nemsokára több lesz az orosz fogoly az országban, mint a mi emberünk...

Wladimir Panov és tíz társa új gazdák kíséretében elhaladtak a fehérén ragyogó utcán álldogáló magyarok mellett.

— Hozzák már őket — mondták az álldogálók, s szigorú szemmel végigmustrálták az oroszokat.

— Jóformájú legények — mondta a pipája szárával feléjük mutatva Takács Gyuri, Szikszaiék felső szomszédja. — Búzatermő vidékről valók, mert kövérek.

Wladimir jókedvűen ballagott Szikszaiék mellett s mosolyogva oda-köszöntött a Takács Gyuriéknak.

— Dole puska — szólt rája Gyuri bácsi.

— Dole, dole — nevette Panov.

— Ez a legmutatósbabb köztük — jegyezte meg Gyuri bácsi s oda-kiáltotta Szikszaiék felé: — Jó vásárt csináltak, Jani. Kettesivel rakja ez a zsákot a szekérre.

— Olyat kerestünk — felelte büszkén Szikszai.

Ekkor már haza is értek.

Wladimir Panov megállt az udvar közepén s körülnézett.

— Ilyen a mi udvarunk is — mondta.

A szederfa tövében ékestollú, vitéz tartású kakas kukorikolt éppen, a fészker körül gömbölyű tyúkok mutogatták csipogó csirkéiknek a föl-
csípni való szemet, a kert melletti pocsetában sárga kis kacsák fürödtek. Az istálló nyitott ajtaja mögül idelátszott a lovak fényesre kefélt háta, az udvar közepén lassan nyújtózkodva talpra állott egy nagy fehér kutya.

Egyszerre kivágódott a konyha zöldrefestett lécaajtaja s két kis gyerek, egy tizenkét éves forma kislány és egy még kisebb fiú futott feléjük. Pár lépésvire Panovtól megálltak s bámész szemmel csudálkoztak.

Panov barátságosan mosolygott a gyerekekre.

— Ez a mi oroszunk? — kérdezte a Jóska gyerek.

— Ez a', vigyázz, megharap — ijesztette az apja.

— Tetszik-e az orosz, Eszter? — kérdezte az asszony a lányától, aki már a köténye mellé bújt.

— Tetszik — felelte Eszter s szégyenlősen eltakarta az arcát.

— Soká marad nálunk ez az orosz? — kérdezte Jóska.

— Addig, amíg a Gyurink visszajön a háborúból — felelte sóhajtva az anyja.

Wladimir Panov nézte a gyerekeket, a két öreget, a napfényben ragyogó fehérfalú házat, a ház fölött repdeső galambokat. Aztán a ház végébe, a kerítésen túlra vetette a tekintetét, ahonnan idelátszottak a távoli, erdővel borított halmok s a sugárzó tavaszi égbolt.

— Majdnem olyan itt is, mint minálunk otthon — mondta, aztán lassan a zsebébe nyúlt s egy fából faragott madarat nyujtott át a Jóska gyerekeknek.

Később a gazdával együtt fölmentek a ház fölött szelíden emelkedő dombtetőre. Hátuk mögött, alattuk a falu nyújtózott békés nyugalommal a vasárnapi csöndben. Előttük a tavasz halvány, sárgászöld takarójába burkoltan erdőborította halmok pihentek s azon túl, messze, a látóhatár szélén, ezüstös, tükröző szalag kígyózott végig a vibráló, aranyporos ködbe merült mezőkön.

— Ott a folyó — örvendezett Panov, ujjával a távoli víz felé mutatva.

— Az Ipoly — mondta Szikszai János.

— Nálunk is így van — mutogatta Panov. — Hátunk mögött a falu, aztán erdők, dombok, aztán a folyó. A mi folyónkat úgy hívják Wjatka.

— Egyik folyó Wjatka, a másik Ipoly — mondta a pipája füstjét eregetve János gazda.

— Csak nálunk, a mi dombunkon almáskert van. Kétszáz fa van benne. Én ültettem, én ojtottam valamennyit. Ilyenkor tavasszal, ha virágzik a kertem, egész nap kint ülök s szívom a szagát. Az almafa a legszebb fa, mert gömbölyű, erős; amikor meg virágzik, olyan gyöngye, mint a rózsaszínruhás fiatal leány. Ha akarod, beültetem a földedet velük.

— Hát ősszel, ha nincs egyéb dolgunk, van az erdőben elég almának való csemetefa, behurcolhatod őket. Oszd tavasszal, ha úgy akarja az Isten, hogy nálunk maradj addig, beojthatod őket — felelte Szikszai János.

Ebben megegyeztek, aztán egyre melegebb barátkozással lefelé balagtak a hegyről.

*

Wladimir Panov néhány hónap múlva ismert ember lett a faluban.

— A Ládja, a Szikszaiék oroszja. — Így ismerte mindenki.

Megszerették. Kettő helyett dolgozott. Mindenhez értett. Szántott, vetett, a szőlőben dolgozott, rendben tartotta az istállót, esős napokon ácsolt, pajtát épített, a ház körüli hibákat pótolta, vasárnapon pedig gyönyörű famadarakat faragott bicskájával a gyerekeknek.

A legszebb madarakat odafönn faragta a dombtetőn. Egy magáramaradt vén kórtefa állott itt a domb legmagasabb pontján. Ennek a tövében telepedett le Panov csöndes vasárnapi délutánokon s a zsebéből előkotort fából farigcsálta estélig a különös szép orosz madarakat.

Ilyenkor az volt az érzése, hogy otthon van.

A messzi folyó, amely szelíd íveléssel egybeolvadt a parti füzesek s a mezők halvány zöldjével, a Wjatkát juttatta eszébe, a zöld erdőkkel koszorúzott halmok gyerekeinek emlékeit élesztették föl a lelkében, amikor varjűfészek után kutatva bújt a nyirkos sűrűséget, amelynek levegője korhadó falevelek szagától volt terhes.

— Ugyan mit csinálhatnak otthon? — gondolta sóhajtva.

Az anyjára gondolt, aki öreg volt már s a nővérére, aki férjnél volt bizonyos Guzmics Pável nevű embernél. — Biztosan sír az öregasszony — mondta magában. — Dehát mit kesereg? Megírtam neki, hogy fogságba estem s jól megy a sorom. A Pável pedig, a sánta huncut, úgysis boldog, hogy elkerültem otthonról. Most ő parancsol a házukban. — Mérgelődve dohogott magában, aztán vállatvonva dörmögte: — Valamikor majd csak vége lesz ennek a háborúnak, addig pedig jó lesz nekem itt.

A famadár elkészült ezalatt, csak a színezése volt még hátra. Piros meg kék ceruzát vett elő s pirosra festette velük a madár szárnyait, kékre a hátát meg a fejét. Aztán a tenyerébe fektetve gyönyörködött a művében.

— Jó lesz Eszterkének — mondta s mosolygott hozzá.

Eközben alkonyodott. A hegyek árnyékba borultak, az ég aljára kiültek a csillagok s egyre erősödő fényléssel várták az éjszakát. Kékes pára borította a távoli mezőket, a halmok, erdők körvonalai elmosódtak. A csönd egyre hallhatóbb lett. Aztán egy időre sötétség borított mindent. Később megint világosodott. A csillagok fénye szelíd, vibráló sugarakban végigfutott a halmok fölött. Nyugaton, a hegyek peremén, nyájas mosolygással megjelent a hold. Most halvány opálos fényben ringott a táj s a távolban csillogni kezdett a folyó ezüst tükre.

Panov elgondolkodva nézegette az álomba sülyedt tájat.

— A Wjotka... — sóhajtotta.

A faluból fölhangzott az esti harangszó. Panov fölállott. Lassú ballagással megindult lefelé a dombról.

*

Késő ősszel, amikor az első dér után hullani kezdtek az erdő lombjai, Panov egy reggel így szólt a gazdájához:

— Itt az ideje, hogy az almafák után nézzek.

Sziksza János nevetett:

— Bolond vagy te, Ládja. Eleget dolgoztál a nyáron. Ulj le a kemence mellé, oszt pipázzál. Erőt kell gyűjteni tavaszra.

Erzsók asszony letorkolta az urát:

— Hagy ültesse azokat a fákat! Azért, mert kend elmulasztotta, hogy hasznossá tegye azt a kis földet, mért beszél ellene?! Eridj csak Ládja, csináld azt a kertet! — szeretettel hátbaverte. — Oszt az első, legszebb almát neked adjuk.

— Azt Eszterke kapja.

Eszterke ott állt az anyja mellett s huncut fekete szeme megcsillant:

— Bolond vagy te, Ládja. Hol leszel te már akkor, amikor a kertedben almát szüretelünk!

Wladimir elkomolyodott:

— Oszt, ha nem is leszek már itt és leszakítasz egyet valamelyik fáról, azt az almát én adtam neked, mert én ültettem a fáját.

— Majd rád gondolok, ha beleharapok, — nevette a kislány és fekete fürtös fejét megrázva, kifutott a szobából.

Wladimir pedig ásóval a kezében kiment az erdőbe csemetét keresni.

Késő őszig egyre járta az erdőt. Hurcolta haza a fiatal, sudár természetű vadalmafákat. Mikor együtt volt egy csomó, ásóval a kezében föl-

ment a domboldalba, s napokon keresztül ásta a nekik való gödröket, aztán óvatosan, nagy szeretettel beléjük ültette a fiatal vadfákat.

Mire az első hó leesett, erdő borította a Szikszaiék dombját.

— Derék gyerek ez a Ládja! — mondta Szikszai János a szomszédjának, akivel a kapuajtóból nézték, mikor a fácskák alatt görnyedve hazajött az erdőből —, almáserdőt ültet nekünk, pedig ki tudja, hol lesz, mire megéri az első alma.

— Itt kéne fogni — mondta a szomszéd —, beválik ez magyarnak.

— Haza megy az, mint a madár, ha eljön az ideje — vélte János elkomolyodva. — Furcsa világot élünk. Ezek itt dolgoznak, a mieink meg ott. Aki meg nem dolgozik, az pusztítja egymást.

A szomszéd káromkodott egyet:

— De hát ki a fene hitta őket?! Mért gyün ez a sok nép mi ellenünk?! Nem elég nekik a maguk földje?

— Sokan vannak. Már nem férnek az országukba.

— Ha sokan vannak, majd elpusztítjuk a felit — felelte mérgesen a szomszéd. — Akkor majd lesz helyük otthon.

— A Gyurink máma írta, hogy megint fogtak vagy húszezret belőlük. Ő is kíséri a tranportot. Oszt, ha elkvártélyozták őket, hazagyün három napra.

Pelyhezni kezdett a hó.

Ládja akkor fordult ki a kapuból. Fekete báránybórsüveg volt a fején, pipa a szájában, a bajusza hegyesre pödörve. A Gyuri bekecsé feszült rajta. Jókedvűen köszöntötte a szomszédot.

— Majd lehúzza a Gyuri a bekecsit a testedről, csak gyűjjön haza! — fenyegette Szikszai.

Ládja nevetett.

— Kölcsönbe van. Az én bekecsemet biztosan magyar baka viseli otthon.

— Ha adnak neki.

Ládja elkomolyodott.

— Adnak nekik, — mondta határozottan.

— Tik sem panaszkodhattok. Nemsokára több magyar kenyeret esztek meg, mint a magyarok.

Ládja bölintott a fejével:

— De az orosz ember is ad a kenyereiből a magyar fogolynak.

— Hát akkor, ha olyan kitűnő nép vagytok, miért akarjátok elpusztítani a mi országunkat? — kérdezte mérgesen a szomszéd.

— A cár parancsolta, — mondta Ládja ünnepélyessé vált arccal.

Hallgatva álltak egy darabig. Az az érthetetlen valaki, akit cárnak neveznek, akinek rettenetes akarata népmilliókat mozdított ki a fészkből s felborította velük más idegen népmilliók békéjét, ott állt a képzeletük előtt, mint egy mesebeli óriás, akinek szörnyű ereje elől nincs menekvés.

A két magyarban mégis felülkerekedett a nyakas dac:

— Hát majd megmutatjuk mégis a cárodnak, hogy a mi földünkön mink parancsolunk!

Ládja hallgatott egy ideig, aztán szelíden mondta:

— Hogy hogyan lesz, azt mi nem tudjuk, csak a jó Isten, aki a cárnak, meg a többi királynak is parancsol. Az Őristen most haragszik az

oroszra is, a magyarra is, meg a többi népre is és egymással vereti őket, bizonyosan azért, mert rászolgáltak. Ő tudja, hogy mikor lesz elég a büntetésből.

A két magyar maga elé nézve, komor arccal hallgatott.

Szikszai János szólalt meg legelőbb. Tenyerébe verte a pipáját, sóhajtott egyet:

— Hát lesz, ahogy lesz, de így sehogy se jó.

A hó egyre hullott az égből. Fehér volt minden. Nagy csönd takarta a pihenő földet.

—————
 Másnap háromnapi szabadságra hazajött Szikszai Gyuri.

Estére várták, de már reggelre megérkezett.

— Csakhogy megjöttél — mondta az apja s kipirosodott arccal vizsgálta a fiát.

Erzsók asszony a kötényébe törülgette a szemét.

— De megsoványkódtál, fiam. Éhezte-e sokat?

A gyerekek a kezét fogták. Nem eresztették el a viláért sem.

Gyuri mosolygott, körülnézett a szobában.

— Rég nem voltam ilyen jó dekungba!

— Mikor lesz már vége ennek a gyilkos háborúnak? — szipogta Erzsók asszony.

— Majd, ha elfogy a muszka. Csak az a baj, hogy még igen sok van belőlük, ott egye ki a fene őket, — felelte mérgesen Gyuri.

Medália csillogott a mellén.

Akkor megpillantotta Wladimirt, aki az ablak alatti padkára húzódva, szemlélte csendesesen a háziak örömet.

— Hát ez a muszka hogy került ide? — kérdezte Gyuri s a szoba közepéről szembe fordult Wladimirral.

— Hát osztogatták őket, oszt mi ezt választottuk, mert köllött a helyedbe valaki, — magyarázta az apja.

— Az Antikrisztusodat, jó helyre bújtál, betyár ruszkija! — kurjantotta Gyuri. — Te itt melegedsz a kemence mellétt, én meg odaki a hóba kapkodom a fejem, hogy az atyádfia el ne trafáljon?! — dühbe gurult s összeráncolt szemöldökkel közelebb lépett Wladimirhoz.

Úgy látszott, baj lesz.

Wladimir Panov csöndesen ült a padkán, pislogott a szemével, mosolyogni szeretett volna, de nem mert.

Farkasszemet néztek egy ideig, akkor elnevette magát a Gyuri.

Odalépett az oroszhoz s barackot nyomott a fejére:

— No, szerbusz! — mondta, s kezet nyujtott neki.

— Szerbusz! — mondta Panov s jól megrázta a Gyuri kezét.

— Így helyes — hagyta jóvá az öreg Szikszai. — Jó ember ez, megszolgálja a kenyerét.

— Nekünk meg madarat farag — tódították a gyerekek.

Gyuri megsóválta a fejét:

— Fene érti ezt a bolond világot. Odaki úgy gyünnek ellenünk a zöld ruhájukban, mint a sáskák. Elpusztítanak mindent: embert, állatot, házat, felégetik a falukat... itt meg madarat faragnak a gyerekeknek...

Erzsók asszony behozta a füstölő levessel teli tálat s az asztalra tette.

Köréje ültek, kanalazták a levest.

— Az apám azt beszélte — mondta Wladimir —, hogy mindig volt háború. A háború olyan, mint a jégverés. A jég leveri a fáról az almákat, a háború megritkítja az embereket. Olyan a háború, mint a jégverés, nem lehet tenni ellene semmit...

Ettek, csak a kanalak csörömpöltek.

Gyuri szólalt meg előbb.

— Hát a szőlő hozott-e az ősszel?

— Rég nem volt ilyen termésünk.

— Úgy gondolom, abba a homokos földbe, a szentgáli határ mellett. érdemes volna szőlőt ültetni.

A földről beszéltek. A háborúról nem esett több szó. Wladimir is résztvett a beszélgetésben. Elmondta, hogy otthon ő náluk hogyan bának a földdel. A két Szikszai nagy figyelemmel hallgatta.

— Ahány ház, annyi szokás — mondták, s elismerték, hogy úgy is jó lehet, ahogy a Wjatka mentén csinálják a ruszki emberek.

Igen belemerültek a beszélgetésbe. A múlt évi termésből való bor is az asztalra került. Ittak, koccintottak, késő estig együtt ültek.

Mielőtt nyugovóra tértek volna, Gyuri így szólott Wladimirhoz:

— No Ládja, úgy látom, nem jártunk rosszul, hogy ide kerültél. Ha úgy kerül a sor, hogy az Üristen berukkoltat a nagy káderhoz, — a bekecsem mán úgyis rajtad van, bajuszt növesztesz hozzá, — oszt beállsz helyembe magyarnak.

Ládja intően felemelte az ujját:

— Úgy történik minden, ahogy az Üristen akarja.

Gyuri még két napig volt otthon. Akkor visszautazott a frontra. Néhány nap múlva egy nagy csatában, amelyben százezerszámra özönlöttek a magyar állások felé a sáskaszínű orosz katonák, sokadmágával Szikszai Gyuri is elesett...

*

Az ipolymenti faluba hetek múlva érkezett meg a szomorú hír.

Szikszai Jánosék házára nehéz napok következtek. Gyászolták az elveszett fiút. Erzsók asszony naphosszat sírt és imádkozott. Szikszai János az ablak mellett ült s kifelé nézett. Nézte a szürke felhőkkel terhes égboltot. Reménytelen félhomály ült a szobára, szó sem hallatszott, csak az asszony bánatos zokogása.

Eszter és Jóska néha besettenkedtek a szobába s egy időre a kemence mellé bujtak melegedni. Aztán óvatosan, lábujjhegyen kióvakodtak megint a szabadba.

Wladimir ebben az időben az istállóban tartózkodott.

Estebéd táján előjött. Lesütött szemmel ült az asztalnál. Az arca sápadt volt, nem mert megszólalni.

Nem volt igaz, de úgy érezte, hogy neki valami része van ebben a nagy szerencsétlenségben.

A Szikszai-család dacos, vádoló tekintete is ezt mondta.

Egy este megszólalt a kis Jóska gyerek:

— Jobb lett volna, ha Ládja esett volna el a csatában, nem a mi Gyurink.

Erzsók asszony hangos zokogásra fakadt, János mélyet sóhajtott. Aztán nem nagy haraggal rászólt a gyerekekre.

Wladimir elsápadt, s kiment a szobából.

Néhány napig nem mutatkozott az első házban.

A lovakhoz húzódott.

Megtisztította a körmüket, megvakarta, fényesre kefélte őket, aztán szalmával befonta a sörényüket.

Munkája végeztével odaült a falhoz ácsolt, szénával beterített ágyára, elővette a kis bicskáját és farigcsálni kezdett.

Több nap telt el így.

Odakünn vékonyan szitált az eső, a hegyek teteje megfeketedett, a megolvadt hólé elindult a völgyek felé. Érzett a levegőn, hogy tavaszodik.

Egyik este, amikor a somfafütykös vastagabb végén éppen az utolsó simításokat végezte a kifaragott kutyafejen, egyszerre árnyék vetődött a nyitott istállóajtóból a falra.

Wladimir arrafelé fordult.

Eszterke állt az ajtóban. Így szólt szégyenlősen:

— Ládja, édesanyám azt üzeni, gyere be, mer megfőtt a vacsora.

— Mondd meg anyádnak, hogy jobb nekem ideki — mondta Wladimir.

Eszterke elvörösödött, aztán durcásan felvonta a vállát s menni akart.

— Hej, gyere csak vissza! — kiáltotta utána Wladimir, s mikor a kislány megfordult, mosolyogva így szólt:

— Ezt neked adom.

Egy fából faragott rózsát nyujtott feléje. Olyan finomak voltak a szirmai, mint a lehellet...

Másnap este az öreg Szikszai jött ki az istállóba.

— A kalapácsomat keresném — mondta —, itt köll lennie a vakablakba.

Megtalálta a szerszámot s a kezében forgatva, kifelé indult volna vele. Akkor köhögés fogta el. Meg kellett állnia egy pillanatra. A lovakra esett a tekintete:

— Kövérek a lovaid, Ládja!

— Erőre van szükségük. Jövő héten kimennék velük a Békás-tó mellé szántani.

Szikszai hümmintett:

— Bion, jó lesz már.

— Mit vetünk oda az idén?

— Rozsra jó az a föld. A' köll oda, azért is, mert azt mondják, a katonaságnak fogytán a lisztje.

— Oszt mi lesz akkor, ha elfogy?

— Nem fogy el, mert megtermi ez az áldott föld, ami köll, csak spórolni köll vele.

Wladja bölintott a fejével.

— Hát áldott egy föld ez. Úgy gondolom, hogy mink fogjuk megnyerni a háborút, mert Oroszországban hamarabb lesz éhség, mint mi nálunk.

Szikszai János nevetett.

— Úgy beszélsz te Ládja, mintha mihozzánk tartoznál...

Wladimir Panovnak elkomolyodott az arca.

— Hidd el nekem, gazda, hogy az Úristen rendelte el, hogy ide-

tartozzak. Mert miért tett a házatokba engem éppen, amikor a Gyurítokat magához vette?

Szikszai maga elé nézett sokáig. Gyurira gondolt. Úgy látta maga előtt, mint akkor, amikor a kapuban utoljára visszafordult Ládja felé:

— Oszt vigyázz a háznak tájára!

Ránézett Wladimir Panovra, amint ott állott előtte jószágos, nyílt arcával s várta a feleletet.

— Hát ha úgy rendelkezett, hogy ki köllött cserélni a Gyurinkat — felelte, s kicsit mosolygott —, rosszabbul is járhattunk volna.

Az ajtó felé indult s onnan szólt vissza:

— Begyühetnél egyszer ebédre, mert már haragszik rád az asszony. S Ládja lassan megindult utána.

*

Wladimir fogságának negyedik tavasza következett.

Finom, vízszagú szellő fujdogált az Ipoly felől.

Wladimir almáskertje teljes virágzásban állott.

A nap ezüstös sugárzással sütött, a halvány rózsaszínű virágokkal borított fácskák szelíd ringással túrték, hogy az Ipoly felől jövő hűs szellő megsímogassa őket. Olyanok voltak, mint az esküvőre váró selyemfátyolba burkolt koszorús szűzek.

Wladimir gyönyörködött a kertjében:

— Szébb ez a kert, mint a mienk otthon — mondta sugárzó arccal.

Eszterke ott állott mellette:

— Mennyi a virág rajtuk! — kiáltotta. — Tavaly csak egyik-másikon volt, azon is csak egy-kettő.

Ládja mosolygott:

— Fölserdültek. Tavaly még csemeték voltak. Most nőttek fákká. Velük nőttél te is nagy lánnyá.

Eszterke nevetett:

— Úgy ám, édesanyám is azt mondta, hogy jövő farsangba férjhez ád.

— Ugyan kihez?

— Majd ahhoz, akit szeretek.

— Ki lesz a'? — kérdezte Ládja s fényes lett a szeme.

Eszterke lesütötte a szemét. Hallgatott.

Wladimir nézte, erősen nézte a feketehajú kis magyar lányt, aztán valami nagy szomorúság fogta el a szívét. Legyintett a kezével, sóhajtott:

— Az anyád biztosan tudja is már, hogy ki lesz az — mondta lemondólag. — Valami nagy gazdának a fia.

Eszterke Ládja szemébe nézett:

— Csak a' lehet, akit szeretek!

Szemközt álltak egymással. Nagy súllyal ráfeküdt valami a szívükre. Nehezen szedték a lélekzetet. És mégis különös szép boldogság lopódzott a lelkükbe.

Az almavirág illatát most erősebben érezték. Elkábultak tőle.

— Jószagú ez a mi kertünk — mondta Eszterke. — Aztán egyik kezével hirtelen lekapta Ládja fejről a kalapot, másik kezével letépett a legközelebbi fáról egy virágocskát s a kalap szalagja mellé tűzte.

Ládja zavartan forgatta kezében a kalapját:

— Őszre, mire ebből a sok virágból alma lesz, vége lesz a háborúnak — szólt s elfulladt a hangja. — Akkor szabad ember leszek, azt tehetem, amit akarok. Ha akarom itt maradok, ha akarom elmegyek haza Oroszországba...

Eszterke Wladimirra emelte a tekintetét. Az arca kipirosodott, majd elhalványodott; halkán, alig érthetően ejtette a szót.

— Oszt itt hagynál bennünket?

— Az attól függ, hogy tartóztat-e valaki — felelte Wladimir.

— Hát én tartóztatnálak — suttogta Eszterke és mosolygott is, sírt is egyszerre.

Egymás kezét fogták s úgy álltak sokáig. Az Ipoly felől egyre fujdogált a finomszagú szellő, az almafák szelíd ringással hullajtották a virágjukat.

*

Ősszel mégis hazament Wladimir.

Ez így történt.

Egy idő óta az a hír járta a faluban, hogy vége a háborúnak. Az emberek eleinte nem hitték. — Sohse lesz vége annak! — mondták és fásult lemondással legyintettek a kezükkel. Akkor egy reggel egy szekérre való katona érkezett a városból. Falubeli legények voltak, puskával, hátizsákkal, teljes felszereléssel.

— Vége a háborúnak! — kiáltották s a puskájukat a levegőbe sütögették.

Az emberek kiszaladtak az utcára.

— Hazajöttek a katonák! Vége a háborúnak! — kiáltoztak ők is.

Örültek. Leráncigálták a legényeket a kocsiról s kérdezni kezdték őket:

— Hát győztetek-e?

De erre a kérdésre nem kaptak feleletet.

— Összeomlott a front! Nem lesz többé háború! Vége a háborúnak! — kiáltozták a katonák.

Az arcuk tüzelt, a szemük különös izgatott fényléssel lobogott. Olyanok voltak, mint az örültek.

A falubeliek lassankint megértették, hogy elvesztették a háborút.

Erzsók asszony összeapta a kezét s rémült arccal futott hátra az udvarba, ahol az ura Wladimirral a fahordáshoz való szekeret állította éppen össze.

— Nagy baj van, János! — kiáltotta síróra váló hangon. — Alighanem elvesztették a háborút, gyűnnek a muszkák, meg az oláhok, elpusztítanak mindnyájunkat!

— No, no! Nem köll mindjárt ijedezni! — mondta János gazda nyugatóan, de azért ő is meghökkent.

Később kiment Ládjával együtt a ház elé s a többi nép közé elégedve várták a híreket...

Néhány nap telt el nagy izgalomban.

Az alsó falu végén, ahol a vasúti sinek átvágják az országútját, egyre robogtak a katonákkal teli vonatok, az állomás felől pedig egymásután érkeztek a katonákkal megrakott szekerek. Ezeknek a beszédjéből se lehetett pontosan meg tudni, hogy mi történt. Csak egy volt bizonyos,

hogy a háborúnak vége, mert máskülönben nem eresztették volna ezt a sok katonát haza.

A falu olyan volt, mint egy megzavart méhkas.

Wladimir Panov elgondolkozva nézte az utcán járó-kelő, izgatottan ágáló katonákat, falusi embereket.

— Vége a háborúnak — gondolta, s elcsodálkozott, hogy ez a rég-várt pillanat ilyen hirtelen megérkezett.

— Szabad ember leszek, mehetek, ahova akarok, — mondogatta magában s újjongó öröm feszítette a mellét. — Ha akarom, hazamehetek!

S egyszerre csodálatos élénkséggel s élethűséggel állt ott előtte az otthona. A házuk, az udvaruk, az édesanyja, amint ott ül a búboskemence mellett a padkán, aztán a nővére a sógorával, a huncut Guzmics Pavellel együtt. Úgy érezte, hogy ez mind ott van közvetlen előtte, csak a kezét kell kinyújtani, hogy megfogja, megölelje őket. Régóta nem érzett nagy vágyakozás fogta el a szívét.

Magábamerülten állt sokáig a kerítésnek támaszkodva.

Ekkor különös ismerős hangok ütötték meg a fülét.

A templomtér felől egy nagy csoport tányérsipkás orosz fogoly fordult be az ő utcájukba.

Négyes sorokban mentek s telitorokal énekelve, sipkájukat lengetve közeledtek feléje.

Wladimir Panov elejbük futott.

— Hová mentek? — kérdezte az elsőtől, akinek vörös, izzadt arcáról valami különös nagy öröm sugárzott.

— Hová megyünk? Haza megyünk! — kiáltozták villogó szemekkel. — Haza megyünk! Értetted?!

A vállukra vették. Egy torzonborz, szőke óriás a fülébe ordított, lerántotta magához, megölelte, össze-vissza csókolta az arcát. Aztán ismét a magasba emelték és vitték magukkal. Wladimir hátranézett. Száz és száz kihevült, ismerős arc, a környék összes oroszja ott tolongott, sietett mögötte ellenállhatatlan rohanással, mintha azt az ezer és ezer kilométert, mely a hazájuktól elválasztotta őket, estéig maguk mögött akarnák hagyni, hogy minél hamarabb otthon legyenek.

Panov Wladimir visszafelé nézett s egy pillanatra úgy rémlett előtte, hogy a Szikszai-ház kapujából egy feketehajú lány szalad ki az utcára s utána kiáltja:

— Ládja! Ládja! Hát mégis elhagysz engem?

Ki akarta magát ragadni a tömegeből, de nem bírt velük. Ellenállhatatlan erővel vitték s ő valami csodálatos jó érzéssel hagyta, hogy továsodorják.

Később már ő is lengette a sipkáját s teli torokkal énekelt a többivel egy Wjatka-menti víg orosz katonanótát.

Hátra se nézett többet.

Ment a többivel. Hazafelé.

*

Három esztendő telt el.

Ősz felé járt az idő. Reggelre kékes pára borította az Ipoly tükkrét. Az erdők még zöldek voltak, de itt-ott rőttes foltok tarkították. Az égen fekete varjúfalkák húztak naphosszat.

Szikszaiek almáskertje roskadozott az édes nedvektől duzzadó termés alatt.

Vesszőből font nagy kosarakba szedték a gyönyörű piros gyümölcsöt.

Jóska és Eszter a fához támasztott létráról szedték kötényükbe az almát, az öregek a kosarakat töltötték tele velük.

— Hát szép termésünk van — mondta Sziksza János elégedetten. — Többet hoz így ez a földecske, mintha rozssal vetettük volna be.

Erzsók asszony egy hatalmas piros almát tartott a tenyerén:

— Ügye, hogy mégis jó volt — mondta —, hogy annak a bolond oroszoknak eszébe jutott akkor, hogy kertet ültet nekünk.

Eszterke a fa lombjai közül kidugta a fejét. Szép, piros volt az arca, mint az alma, amit a kötényébe szedett.

— Ugyan mi is lehet szegénnyel? Vajjon él-e még? — kérdezte, s maga elé képzelte Wladimirt.

— Lehet, hogy már meg is halt — mondta az apja. — Csúnya világ van únáluk odaföl.

A Ládja arca egy pillanatra megjelent mindnyájuk emlékezetében:

— Ugyan mi is lehet vele?

Az öregek csendesen rakosgatták a kosarakat.

— Pedig ez a lány most is kívánczodik utána — mondta az anyja egy idő múlva halkán az ura felé.

— Majd elfelejti, oszt le van — felelte erős szóval János, jelezve, hogy elég ebből a beszédből.

Eközben dél felé járt az idő. Az őszi nap bársonyos simogatással melengette a pihenni készülő földet. Az Ipoly háta ezüstösen világított a parti fűzések közül. Delet harangoztak.

Eszter meg a Jóska leszálltak a fáról s még egyszer kiürítették a kötényükbe szedett almákat a kosarakba.

Aztán mind letelepedtek egy fa alá. Erzsók asszony kenyeret és szalonnát osztott ki nekik. Ebédeltek.

Az almafák édes terhük alatt hajladozva, ott álltak körülöttük. A kövér, lombokkal borított, ringó ágak halk recsenéssel meg-megrendültek, az almák szelíd arca mintha mosolygott volna. Mintha mondani akarták volna: Szedjetek már le, mert kárt teszünk abban, aki a világra hozott bennünket.

— A Ládja kertje — mondta Erzsók asszony. — Elültette, oszt itt hagyta.

Eszterke sóhajtott egyet.

Éppen akkor egy vándorlegény formájú valaki kapaszkodott fel a domb hátán s az almafák sorai között lassú léptekkel arra felé közeledett.

— Vajjon mit akarhat az a szegény ember? — kérdezte Erzsók asszony a vándor felé nézgetve.

— Ahun gyün a Ládja! — kiáltotta Eszter kipirosodott arccal.

— Ugyan már, no! — mondták a többiek hitetlenül.

Szemmeresztve nézték a jövő embert.

Ő volt.

Nem változott semmit, csak szakálla nőtt, meg az arca soványkodott meg egy kissé. De a kék szeme barátságosan mosolygott, mint régen.

— Dícsértesség! — köszöntötte a családot.

— Mindörökké! — felelték azok. — Hát te honnan kerülsz ide egyszerre.

— Hazulról jövök — felelte Wladimir Panov. Leült melléjük a gyepre s boldog mosolygással egyenkint szemügyre vette őket.

— Egy esztendő óta egyre jövök — mondta. — Elfáradtam egy kicsit.

A szeme megállt Eszterkén, s most már ott pihent rajta, ameddig csak beszélt.

— Oszt miért gyüttél el onnan hazulról? — kérdezte János gazda részvétteljesen bólogatva a fejével.

Wladimir Panovnak szomorúvá változott a tekintete.

— Mert minden elpusztult, amit szerettem.

Azok megértették, hogy igazat mond s ünnepi komolysággal hallgattak.

Wladimir az ujján számlálta s úgy mondta:

— Az édesanyám meghalt, sógoromat, Guzmics Pávét agyonlőtték a vörösök, a testvérem az erdőbe bujdosott előlük, ott meghült, beteg lett, ő is meghalt. A falunkat felégették, a kertemet, a gyönyörű almafáimat kivágták... — Fátyolos lett a tekintete.

— De nagy szerencsétlenség ért téged, szegény Ládja! — mondta Erzsók asszony s Eszterke is azt mondta halkán:

— Szegény Ládja!

Wladimir Panov Eszterkére nézett s már megint mosolygott a szeme.

— Akkor, hogy semmim sem volt már, eszembe jutott ez a ti folyók, az Ipoly, meg a kert, amit én ültettem, meg ti, akik jól bánatok velem... Hátamra vettem a tarisznyámat és elindultam. Egy évig vándoroltam, egyszer majd megfagytam, máskor majd éhenhaltam. Most itt vagyok...

— Ki gondút vóna ilyet! — mondta öreg Szikszai János elcsodálkozva.

— Oszt épp almaszüretre érkezett! — kiáltotta Erzsók asszony ámuldozva.

Wladimir Panov boldogan nevetett. A szeme Eszterkét kereste:

— Most már itt maradnék — mondta.

Csak nézte Eszterkét.

Eszterke lesütötte a szemét.

— Maradjak? — kérdezte Ládja.

Az almafák föléjük hajolva, kíváncsian várták a választ.

Csönd volt. János gazda a bajuszát sodorta. Erzsóknak párás lett a szeme, Jóska a Ládja vállára tette a kezét.

— Maradjon — mondta halkán Eszterke.

És mosolygott körülöttük mind az egész kert.